

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันโลกมีการเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวด้วยวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร อันก่อให้เกิดสังคมโลกมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ส่งผลกระทบโดยตรงและมีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาประเทศอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องพัฒนาให้เท่าเทียมประเทศอื่นๆ การศึกษาเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและสามารถปรับตัวได้เท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะมาถึง จึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษาไทย เพราะ ระบบการศึกษาของเราขณะนี้สิ่งที่เรียนในโรงเรียนและห้องเรียนเป็นเรื่องที่แยกจากวิถีชีวิตจริง การศึกษาของไทยทำลายศักยภาพทางสมองของเด็กคือเน้นการท่องจำ คุณภาพการเรียนต่ำ การจัดการเรียนการสอนยึดครูเป็นศูนย์กลาง การประเมินผลคือการประเมินความรู้จากสิ่งที่ครูบอก ระบบการศึกษารวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลางมาก การจัดการศึกษาถูกผูกขาดไว้ที่โรงเรียน หลักสูตรของเรายังเป็นหลักสูตรกลาง และประชาชนไม่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเกิดขึ้นเพื่อรองรับการปฏิรูปการศึกษาและตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสังคมพร้อมๆ กับการพัฒนาคุณภาพของพลเมือง ให้รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์ (รุ่ง แก้วแดง, 2542)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นบทบัญญัติที่ให้ทิศทางการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ชัดเจน โดยมุ่งหวังที่จะได้เห็นคนไทยที่พึงประสงค์ เป็นทั้งคนดี คนเก่ง และมีความสุข ลักษณะการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ คือ กระบวนการทางปัญญาที่พัฒนาบุคคลอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ทุกสถานที่ เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความสุข บูรณาการเนื้อหาสาระตามความเหมาะสมของระดับการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้มีความรู้เกี่ยวกับตนเองและความสัมพันธ์ของตนเองกับสังคม สาระการเรียนรู้สอดคล้องกับความสนใจของผู้เรียน ทันสมัย เน้นกระบวนการคิด และการปฏิบัติจริง ได้เรียนรู้ตามสภาพจริง สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างกว้างไกล เป็นกระบวนการที่มีทางเลือกและมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย น่าสนใจ เป็นกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีผู้เรียน ครู และผู้มีส่วน

เกี่ยวข้องทุกฝ่าย มุ่งประโยชน์ของผู้เรียนเป็นหลัก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ,2543:11-12) โดยเฉพาะในหมวด 4 มาตรา 22 ที่ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษาว่าต้องยึดหลัก ผู้เรียนทุกคนมีความสามารถและพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด เช่นเดียวกับที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสีกล่าวไว้ว่า “หัวใจของการปฏิรูปการศึกษา คือ การปฏิรูปการเรียนรู้ หัวใจของการปฏิรูปการเรียนรู้ คือ การปฏิรูปจากการยึดวิชาเป็นตัวตั้ง มายึดมนุษย์ หรือผู้เรียนเป็นตัวตั้ง หรือที่เรียกว่า ผู้เรียนสำคัญที่สุด” (ประเวศ วะสี, 2543)

ประชาคมการศึกษา นักคิด นักการศึกษา สถาบันทางสังคม ศาสนา วัฒนธรรม และผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาทั้งหลายต่างเห็นพ้องต้องกันว่า ถึงเวลาที่ต้องปฏิรูป วัฒนธรรมการเรียนรู้ของคนไทยทั้งชาติด้วยเหตุผลและความจำเป็นรวม 5 ประการ ดังนี้ (คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้, 2543)

1. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพของคนไทย การปฏิรูปวัฒนธรรมการเรียนรู้จะ ช่วยพัฒนาคนไทยให้เป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรม ตระหนักในคุณค่าของตน ผู้อื่น และสรรพสิ่งทั้งหลาย รู้จักควบคุมตนเองให้อยู่ในวิถีทางแห่งความดีงาม รับผิดชอบต่อหน้าที่ของตนเอง เป็นคนมีเหตุผล ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มีความสามารถในด้านการใช้ภาษาสื่อสาร การคิด คำนวณ การคิดวิเคราะห์แบบวิทยาศาสตร์ คิดเป็นระบบ สามารถใช้สติปัญญาอย่างเฉลียวฉลาดเพื่อเรียนรู้ให้บรรลุความจริง ความดีความงามของสรรพสิ่ง

2. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อเพิ่มพูนความเข้มแข็งของสังคมไทย เมื่อสมาชิกของสังคมได้รับการพัฒนาความตระหนักและจิตสำนึกร่วมกัน ในการเผชิญสถานการณ์และแก้ปัญหาของ ส่วรวม คนทุกชุมชนย่อมพร้อมที่จะมีส่วนร่วมในการถกทอความคิด ร่วมใจกันทำงานอย่าง ไม่เห็นแก่ตัว มีการบริหารจัดการอย่างถูกต้องแยกค้าย ลดความขัดแย้ง ทุกคนรับผิดชอบนำพา สังคมให้ก้าวหน้าด้วยต่างก็รู้คุณค่าของตนเอง

3. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคโลกาภิวัตน์ ความรู้และ สรรพวิทยาการเดินทางไปที่ต่างๆ ด้วยความรวดเร็วข้อมูลและสาระความรู้ต่างๆ เกิดขึ้นและ เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา “ผู้เรียนทุกวัย” ต้องมีโอกาสเรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่รอบตัว ทั้ง จาก “ครูคน ครูเครื่อง และครูธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อม”

4. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ครู พ่อแม่ ผู้ปกครอง และสังคมไทย การปฏิรูปการเรียนรู้จะเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการ ดำเนินการ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เพื่อเปิดแนวทางใหม่ๆ ให้แก่ครู พ่อแม่ และชุมชน มีอิสระในการอบรมเลี้ยงดู ให้การศึกษา จัดหลักสูตร และบริหารจัดการให้เกิด

วัฒนธรรมการเรียนรู้ที่กลมกลืนกับท้องถิ่น การลดทอนกรอบกระบวนแบบ คำสั่งของส่วนกลางลง เพื่อให้เกิดความหลากหลายในการปฏิบัติ

5. *ปฏิรูปการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับกฎหมาย* การปฏิรูปการเรียนรู้ถือเป็นหัวใจของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จึงเป็นภารกิจที่มีกฎหมายรองรับ ครู-อาจารย์ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องถือปฏิบัติให้บรรลุสำเร็จตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย

จากความจำเป็นในข้อ 3 *ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อให้สอดคล้องกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ยุคโลกาภิวัตน์* จึงถูกกำหนดขึ้นเป็นบทบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มาตรา 66 “*ผู้เรียนมีสิทธิได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในโอกาสแรกที่ทำได้ เพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเองได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต* “

ความสำคัญและประโยชน์ของการเรียนรู้ด้วยตนเองนั้น Knowles (1975) ได้กล่าวไว้ในหนังสือ *Self-Directed Learning: a guide for learners and teachers* ดังต่อไปนี้

1. บุคคลที่เรียนรู้ด้วยการริเริ่มของตนเองจะเรียนได้มากกว่า ดีกว่า มีความตั้งใจ มีจุดมุ่งหมายและมีแรงจูงใจสูงกว่า สามารถนำไปใช้ประโยชน์จากการเรียนรู้ไปใช้ได้ดีกว่า และยาวนานกว่าคนที่เรียนโดยเป็นเพียงผู้รับ หรือรอการถ่ายทอดจากผู้สอน
2. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองสอดคล้องกับพัฒนาการทางจิตวิทยา และกระบวนการทางธรรมชาติ ทำให้บุคคลมีทิศทางของการบรรลุผลภาวะจากลักษณะหนึ่งไปสู่อีกลักษณะหนึ่ง
3. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองทำให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบ ซึ่งเป็นลักษณะที่สอดคล้องกับพัฒนาการใหม่ๆ ทางการศึกษา เช่น หลักสูตรห้องเรียนแบบเปิด ศูนย์บริการวิชาการ การศึกษาอย่างอิสระ มหาวิทยาลัยเปิด ล้วนเน้นให้ผู้เรียนรับผิดชอบการเรียนรู้เอง
4. การเรียนรู้ด้วยการนำตนเองทำให้มนุษย์อยู่รอด การมีความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เกิดขึ้นเสมอทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยการนำตนเอง จึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องตลอดชีวิต

ผู้วิจัยให้ความสนใจที่จะทำการศึกษาคณิศ์ตัวอย่างของกลุ่มอาชีพ ชุมชนหมู่บ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง เนื่องจากเป็นหมู่บ้านที่เหมาะสมแก่การศึกษาในครั้งนี้ คือ

1. หมู่บ้านสามขาได้รับการช่วยเหลือจาก มูลนิธิไทยคม, มูลนิธิศึกษาพัฒนา, Constructionism Lab จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ จังหวัดลำปาง และบริษัท ปูนซีเมนต์ลำปาง จำกัด ทำให้ที่หมู่บ้านสามขามีศูนย์ Constructionism Lab ซึ่งมีคอมพิวเตอร์ 21 เครื่อง และสามารถเชื่อมโยงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตได้ตลอด 24 ชั่วโมง ผ่านดาวเทียม iSTAR มูลนิธิไทยคม และทางสายโทรศัพท์เครือข่ายกาญจนาภิเษก
2. ชุมชนเข้มแข็ง ชาวบ้านหมู่บ้านสามขาเคยประสบวิกฤติทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ตั้งแต่เมื่อ พ.ศ. 2539 และด้วยปัญหาทางเศรษฐกิจนี้เอง ทำให้ชาวบ้านรวมตัว หันหน้าเข้าหากัน เพื่อช่วยกันแก้ไขปัญหาหนี้สินที่ตนมีอยู่ โดยมีการจัดเวทีประชาคมขึ้นมาบ่อยครั้ง เพื่อร่วมกันหาหนทางแก้ไขปัญหา จนถึงปัจจุบันนี้หมู่บ้านสามขาสามารถลดหนี้สินของชุมชนได้เกือบหมดแล้ว

จึงน่าจะมั่นใจว่า ชุมชนบ้านสามขามีกระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนอย่างไร เมื่อนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หรือที่เรียกว่า "ครูเครื่อง" ลงไปให้กับชุมชนเข้มแข็งได้ใช้ศึกษาหาความรู้

ปัญหาการวิจัย

1. เดิมวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนมีรูปแบบอย่างไร และสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์มีอิทธิพลในการเรียนรู้หรือไม่
2. เมื่อมีการนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเข้ามาในชุมชน วัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนเปลี่ยนไปหรือไม่
3. ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีอะไรบ้าง เช่น ลักษณะบุคคล ระดับการศึกษา ประสบการณ์ สภาพเศรษฐกิจ สภาพสังคม ฯลฯ
4. ผลในเชิงบวกและเชิงลบของการเรียนรู้จากเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชนบ้านสามขา ก่อนและหลังมีเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่มีต่อระดับบุคคลและระดับสังคม
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษานี้ ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตในการวิจัยดังนี้ คือ

1. พื้นที่ในการศึกษา ผู้วิจัยเลือกพื้นที่โดยเลือกแบบเฉพาะเจาะจงในชุมชนที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร คือ กลุ่มอาชีพของชุมชนหมู่บ้านสามขา ตำบลหัวเสือ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง

นิยามปฏิบัติการที่ใช้ในการวิจัย

วัฒนธรรมการเรียนรู้ หมายถึง รูปแบบการเรียนรู้ที่เป็นผลของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร สามารถถ่ายทอดกันได้ เรียนกันได้ เอาอย่างกันได้ ในที่นี้จะครอบคลุมถึงรูปแบบการเรียนรู้ ตามแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ของ Knowles (1980) ได้แก่ Pedagogy, Andragogy และ Synagogy และกระบวนการจัดการความรู้ ตามแนวคิดของ Turban and Others (2002)

เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร หมายถึง กระบวนการจัดการสารสนเทศ โดยใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์ นับตั้งแต่การจัดเก็บข้อมูล การประมวลผล การสร้างรายงาน การพิมพ์เพื่อการเผยแพร่ไปโดยใช้เทคโนโลยีสื่อสารโทรคมนาคมทั้งระบบสาย และระบบไร้สาย ตลอดจนการเผยแพร่ด้วยเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงกระบวนการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชน
2. ได้ทราบถึงผลเชิงบวกและเชิงลบของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมการเรียนรู้ของชุมชน
3. ได้แนวทางในการพัฒนาการเรียนรู้ของชุมชน

กรอบแนวคิดการวิจัย

